

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitlemel Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 14.11.2022

Makale Kabul Tarihi: 04.10.2023

Yazar Bilgileri:

Rukiye GÜLERCE

Lisansüstü, Dicle Üniversitesi

rukiyegulerce@sosyaluyum.org

ORCID: 0000-0001-9503-3451

Mahmure Nur BAYRAM

Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi

mahmurebbayram@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3601-2751

Öz

Rusya-Ukrayna Savaşı Şubat 2022'den bu yana milyonlarca insanın zorla yerinden edilmesine sebep olmuştur. Şiddet ortamından uzaklaşmak isteyen insanlar Ukrayna'dan kitlesel bir şekilde başta komşu sınır ülkeler olmak üzere ağırlıklı olarak Avrupa Birliği'ne üye ülkelere göç etmişlerdir. Avrupa Birliği ülkeleri bu ani ve kitlesel göçe hazırlıksız yakalanmış ve sığınmacılara geçici koruma statüsü vermiştir. Ancak savaşın uzamasıyla birlikte bu ülkeler daha önceki benzer durumlara karşı uyguladıkları politikalardan farklı bir tutum sergilemişlerdir. Bu durum Avrupa Birliği'nin temel değerleri ve üye ülkelerin taraf olduğu insan hakları sözleşmeleri ile ciddi tezatlıklar göstermektedir. Bu çalışmada Avrupa Birliği'nin, Ukrayna zorunlu göçü özelinde, sığınma politikaları tartışmaya açılacaktır. Çalışmada Avrupa Birliği ülkelerinin kitlesel göç karşısında sığınmacılara yönelik kalıcı bir çözüm önerisi sunmadığı ve sığınmacılara yönelik tutumunda insan haklarını ihlal edici önemli sorunların olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ukrayna, Geçici Koruma, Avrupa Birliği, İnsan Hakları

Evaluation of Asylum Policies of the European Union in the Context of Human Rights in Mass Migration from Ukraine to Europe

Research Article

Article Arrival Date : 14.11.2022

Article Acceptance Date : 04.10.2023

Author:

Rukiye GÜLERCE

Postgraduate

Dicle University

rukiyegulerce@sosyaluyum.org

ORCID: 0000-0001-9503-3451

Mahmure Nur BAYRAM

Undergraduate Student

İstanbul Üniversitesi,

mahmurebbayram@gmail.com

ORCID: 0000-0003-3601-2751

Abstract

The Russia-Ukraine War has resulted in the forced displacement of millions of people since February 2022. People who wanted to get away from the environment of violence migrated from Ukraine en masse, mainly to the neighbouring border countries, and also to the member states of the European Union. The European Union countries were caught unprepared for this sudden and mass migration and gave temporary protection status to the asylum seekers. However, with the prolongation of the war, these countries showed a different attitude from the policies they implemented against similar situations before. This situation shows serious contradictions with the basic values of the European Union and the human rights conventions to which the member states are party. In this study, the asylum policies of the European Union will be discussed, especially the forced migration from Ukraine. In the study, it was revealed that the European Union countries could not offer a permanent solution for the asylum seekers in the face of mass migration and that there were important issues that violate human rights in their attitude towards the asylum seekers.

Keywords: Ukraine, Temporary Protection, European Union, Human Rights

1. Giriş

Suriye'de 2011 yılında patlak veren iç savaş ile birlikte II. Dünya Savaşı'ndan bu yana önemli küresel sonuçlara yol açan göçler farklı bir boyuta ulaşmıştır. Suriye'de yaşanan şiddet olayları nedeniyle milyonlarca insan ülkelerini terk etmek zorunda kalarak sığınmacı olmuşlardır. Yaşanan göçler başta komşu ülkeleri etkileyen bir durum iken sonrasında Avrupa'ya kadar uzanmıştır. Bu küresel göç hareketliliğinden hem etkilenen hem etkileyen konumda olan Avrupa'nın tutumu ve çeşitli insan hakları ihlallerine neden olup olmadığının tespiti önemlidir (Hopyar, 2016, s.60). Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)'nin 2022 Haziran ayında yayınladığı 'Küresel Eğilimler Raporu' verilerinde dünya genelinde baskı, zulüm ve şiddet olayları sebebiyle zorla yerinden edilmiş kişi sayısı 2021 yılında 89.3 milyon iken 2022 yılında 100 milyonu aştığı ifade edilmiştir. Raporda Mayıs 2022'ye kadar dünya çapında 100 milyondan fazla insanın zulüm, çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri veya kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar sebebiyle zorla yerinden edildiği belirtilmiştir. Ayrıca 2021 yılının sonunda dünyadaki sığınmacıların yüzde 83'üne ekonomik olarak düşük geliri ülkelerin ev sahipliği yaptığı bilinmektedir (Birleşmiş Milletler, 2022c).

Rusya-Ukrayna arasında 24 Şubat 2022 tarihinde patlak veren savaş ardından küresel bir zorunlu göçü ortaya çıkarmıştır. Bu durum Avrupa'ya gerçekleşen son otuz yıl içindeki en hızlı göç olarak tanımlanmaktadır (Sacchi, 2022). Yoğun göç hareketliliği sonrası 1.7 milyondan fazla insan ülkesini terk etmek durumunda kalmıştır. Sığınmacıların birçoğu başta Polonya olmak üzere Macaristan, Moldova, Slovakya, Romanya, Rusya ve Belarus gibi çevre ülkelere sığınmıştır. Komşu ülkeler ilk etapta bu küresel göç sürecinde Ukraynalı sığınmacılara kapılarını açmıştır. Ancak savaşın uzaması ve sığınmacıların gittikleri ülkelere mültecilik talep etmeleri misafir eden ülkelere göç sürecinde uygulanacak politikaların nasıl olacağı sorusunu gündeme getirmiştir. Sığınmacıların hukuki statüleri devletlerin üretilecek ve uygulanacak politikalarında belirleyici rol oynamaktadır.

Avrupa Birliği (AB) sığınmacı politikasının hukuki çerçevesi 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'ye dayanmaktadır. Bu sözleşme daha sonra birtakım revizeler yapılarak 1967'de New York Protokolü ile desteklenmiştir. Ortak bir sığınmacı politikası oluşturmaya çalışan AB ve üye ülkeleri, 1997 yılında Dublin Yönetmeliği'ni yürürlüğe koymuştur. Bu yönetmelik sığınmacılara yönelik ortak bir tutum geliştirmenin şartlarını belirler (Tepealtı, 2022, s.84). Oluşan güncelleme ihtiyacından dolayı 2003 yılında Dublin II Yönetmeliği uygulamaya geçirilmiştir. Bu yönetmelik ile sığınmacılar; AB üye devletlerinden ilk gittikleri ülkede sığınma başvurusunda bulunma hakkına sahip olmuştur. Dublin II Yönetmeliği Akdeniz ve Ege kanalıyla Kuzey Avrupa ülkelerinden İspanya, Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerde sığınmacıların yoğunlaşmasına neden olduğundan uygulamada çeşitli aksaklıklar yaşanmıştır (Hoppyar, 2016, s.62). Olumsuz deneyimlerin ardından Macaristan'ın Sırbistan sınırına tel örgü çekerek yönetmeliğe aykırı davranması ve Almanya'nın Suriyeli sığınmacı başvurularını bireysel değerlendireceğini ilan etmesi AB üye ülkelerinin ortak bir karar mekanizması ve göç yönetim politikası oluşturamadığını göstermektedir (Anadolu Ajansı, 2015).

Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş ve beraberinde yaşanan kitlesel zorunlu göç sürecinde AB ülkeleri yaşanan insani sıkıntıları görmezden gelerek kayıtsız kalmıştır. Bununla birlikte artan sığınmacı sayısı AB ülkelerinde bir kriz olarak değerlendirilmiştir. Zenginoğlu, AB ülkelerinin Suriyeli sığınmacı meselesindeki ayrımcı ve ötekileştirici tutumunun yalnızca Suriyeli sığınmacılara değil sığınmacı meselesine dair olduğunu vurgulamıştır (2017, s.25). Bu tutum AB'ye üye olmanın ön şartlarından biri olan ve AB'nin her fırsatta vurguladığı “insan haklarına saygı” konusunun askıya alındığını göstermektedir. Bu makalede AB'nin sığınmacı krizine karşı sergilediği tavır ve uygulamaya yönelik politikaları dikkate alınarak insan hakları bağlamında tartışılacaktır.

Makalede ilk olarak “Ukraynalı Sığınmacılar” meselesi ele alınacak, Rusya-Ukrayna Savaşı ve Ukraynalıların savaş sürecinde göç durumundan bahsedilecektir. Ardından “Geçici Koruma Statüsü” başlığında geçici koruma statüsünün kimlere verildiğinden ve geçici koruma statüsü ile Ukraynalı

sığınmacılara tanınan haklar sıralanacaktır. “AB ve Üye Ülkelerin Tutumu: Ayrımcılık” başlığında ise AB ve üye ülkelerin Suriyeli sığınmacı meselesine yaklaşımı ile Ukraynalı sığınmacılara yaklaşımı arasındaki fark İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi bağlamında değerlendirilecektir. Sonraki bölümde “AB'nin Sığınma Politikaları ve Dublin Antlaşması” ele alınarak ardından sığınmacı meselesine yaklaşımda uluslararası dayanışmanın önemini vurgulayan “Uluslararası Dayanışma ve İş birliği” başlığına yer verilecektir. Makalenin son başlığı olan “Sonuç” bölümünde AB üye ülkelerinin Ukraynalı sığınmacı meselesine olan tutumu ele alınacak ve öneriler sunulacaktır.

2. Ukraynalı Sığınmacılar

Göç süreçleri incelendiğinde Ukrayna'nın 1991'den günümüze ekonomik yoksulluk, silahlı çatışmalar; diğer yönden zulüm ve ayrımcılık korkusu, maddi ve maddi olmayan birçok güvensizlik yaşadığı görülmektedir. Sovyetler Birliği'nin ardından kalkınma sürecinde ortaya çıkan ekonomik yoksulluk sonucunda uluslararası işçi göçü önemli bir mesele haline gelmiştir. 2000'li yıllardan süregelen ülke dışı müdahaleler, siyasi başarısızlıklar, toplumsal refahın bozulması ve Rusya ile devam eden çatışmalar demokratik süreçlerin sağlıklı olmadığını göstermektedir. Bu nedenle son çeyrek yüzyılda, Ukrayna; Rusya'nın Kırım, Luhansk ve Donetsk bölgelerinde yürüttüğü askeri operasyonlar sonucu, zorunlu olarak yerlerinden edilen insanların göç süreçlerine şahit olmuştur (Lloyd ve Sirkeci, 2022, s.269). Ukrayna, yaşadığı savaş ve çatışma ortamı ile son 10 yılda en çok sığınmacı gönderen ilk 10 ülke arasına girmiştir. Bağımsızlık sonrası süreçte, Ukrayna'dan ilk göç dalgası ABD, Kanada ve İsrail'e yönelen etnik ve dini temelli ayrımcılığa maruz kaldıkları gerekçesiyle yaşanan Yahudi göçüdür (Visnevsky, 2003, s.158; Burds 2008; Klokiw 2019). Klokiw'in (2019) de vurguladığı gibi etnik ve dini temelli ayrımcılıktan mülteciliğe birçok farklı açıdan göç veren Ukrayna'da, yaşanan zorunlu göçlerin temel nedeni ekonomik güvensizliktir.

Ukrayna krizinin yakın dönemde gerçekleşen kitlemel göç hareketlerinden en büyük farkı; ülkenin nüfussal, coğrafi ve ekonomik yönden mühim bir konumda olmasıdır. AB, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve Rusya'nın iktidar ve nüfuz çatışma alanında yer alan ve

dünya gıda üretiminde aktif rolü olan bir ülkenin savaş alanına dönmesi Suriye veya Afganistan gibi ülkelere göre çok daha ciddi bir çatışma ortamı oluşturmaktadır (Sirkeci, 2022). Bu nedenle Ukrayna krizinde yaşanan göç yönetim süreci bütünlükçü bir yönetim anlayışını gerektirmektedir. 2022 yılında henüz çatışma ortamı oluşmamışken bazı medya kuruluşları Ukraynalı yüksek gelir sahibi bireylerin savaş beklentisi ile göç ettiklerini açıklamıştır. Bu durum sosyal, insani ve finansal olarak güçlü kişilerin ülkeden ayrılan ilk grup olduğunu doğrulamaktadır (Sirkeci vd., 2019). Ukrayna'nın geçmişte yaşadığı göç dalgaları güvensizlik üzerinden temellenirken, 2022 yılında yaşadığı güvensiz ortam kitlesel göç sürecini başlatmıştır. 21 Şubat 2022'de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın doğusundaki Luhansk ve Donetsk bölgelerini bağımsız devlet olarak tanıdığını, Rus askeri birliklerinin barış görevini üstlendiğini ilan etmiştir. Ertesi gün Rus parlamentosu Putin'i ülke sınırları dışında askeri güç kullanılabilmesi için yetkilendirmiştir (Npr; Forbes, 2022). Ukrayna'da olağanüstü hal ilanının ardından Rusya, 24 Şubat 2022 tarihinde fiilen Ukrayna'yı işgale başlamış, başkent Kiev dâhil ülkede pek çok patlamalar meydana gelmiştir (Bloomberg; Dv, 2022). Yaşanan Rusya-Ukrayna gerilimi 2022 Şubat ayında Rusya tarafından başlatılan askeri operasyon ile tüm dünyanın gündemine oturmuştur. Bu durum Ukrayna içerisinde ve ülke dışına yönelen kitlesel göçlerle sonuçlanmıştır.

Rusya-Ukrayna Savaşı nedeniyle Avrupa'ya yönelik son otuz yılın en hızlı kitlesel göçü gerçekleşmektedir. 2022 yılının Mart ayında Rusya'nın saldırıları sonucu 1459 sivil yaralanmış, 75'i çocuk olan toplam 902 sivil ise yaşamını kaybetmiştir (Sacchi, 2022). Yaşamını kaybeden sivillerin çoğunluğu, topçu-roket saldırıları ile hava saldırılarına maruz kalmıştır (Ohchr, 2022). Yaşanan gelişmelerin ardından AB, Ukrayna'dan gelecek sığınmacılar ile ilgili kabul açıklamasını hazırlarken, 50.000 Ukraynalının işgalin ikinci gününde ülkeden ayrıldığı bilgisine ulaşılmıştır (New York Times; BM, 2022b). Rus askerlerinin başkente yaklaşması üzerine Kiev genelinde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş; yarım milyondan fazla Ukraynalı işgalin dördüncü gününde zorunlu göçe maruz kalarak ülkesini terk

etmiştir (BBC; BM, 2022a). Bununla birlikte Ukrayna'nın doğusunda yer alan ve ülkenin en büyük ikinci şehri olan Kharkiv ve Mariupol ile güneyindeki Kherson kentleri saldırılardan en fazla etkilenen kentler olarak bilinmektedir (Firstpost, 2022).

BMMYK verilerine göre 25 Ekim 2022 tarihi itibarıyla 7,751,169 Ukraynalı ülkesinden ayrılarak başta komşu ülkeler olmak üzere Avrupa'ya göç etmek zorunda kalmıştır. 4,426,745 Ukraynalı ise geçici koruma statüsü veya benzer ulusal statüleri sahip olarak Avrupa'da kayıt altına alınmıştır (UNHCR, 2022). Geçici koruma statüsü ve sığınmacılara tanınan haklardan bir sonraki bölümde bahsedilecektir.

3. Geçici Koruma Statüsü

Geçici koruma; çatışma, şiddet, insan hakları ihlalleri ve doğal afet gibi sebeplerle ülkesini terk etmek durumunda kalan insanlar için uygulanan bir koruma mekanizmasıdır (Fitzpatrick, 2000, ss.279-282). Bu statü, insani krizler nedeniyle ülkesinden ayrılmaya mecbur kalmış, ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak niyetiyle kitlemel olarak koruma ihtiyacı bulunan yabancılara sağlanan bir uluslararası koruma türü olarak bilinmektedir (BMMYK, 2014). Geçici korumanın asıl amacı bu süreci yaşayan kişilerin bürokratik engellere takılmadan acil bir şekilde güvenli ortama yerleştirilmesi ve temel insan haklarını güvence altına almaktır (Eren, 2021). Geçici koruma statüsüne sahip kişiler yeme, içme, barınma gibi temel insan haklarının korunmasında öncelikli olurken 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nden yararlanmada kısıtlılık yaşamaktadır (Ciğer, 2016, s.80). Ciğer (2016) bu noktada geçici koruma statüsüne sahip kişilere ayırım gözetmeden insani muamele yapılması gerektiğini ve temel insan haklarına saygı duyulmasının gerekliliğini vurgulamıştır. 3 Mart 2022 tarihinde Avrupa Konseyi, nitelikli çoğunluk usulüne göre oybirliği ile Ukraynalılar için geçici koruma statüsünün aktif hale getirilmesine karar vermiştir (Liboreiro ve Pitchers, 2022). *kayna'dan Avrupa'ya Kitlemel Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*

Avrupa Komisyonu'nda geçici koruma üç grup için önerilmiştir: 24 Şubat 2022 tarihi itibarıyla yerinden edilen ve o tarihteki durumdan dolayı ülkelerine dönemeyen, Ukrayna'da ikamet eden Ukrayna vatandaşları ve Ukrayna'da yasal olarak ikamet eden üçüncü ülke vatandaşları veya vatansız kişiler. Bu kişiler ülkelere güvenli ve kalıcı olarak dönme şartı aranmaksızın geçici koruma statüsünden yararlanacaktır (Geçici Koruma Direktifi, mad. 15). BMMYK verilerine göre savaşın yirminci gününde Ukrayna'da 3 milyon 489 bin kişi, ülkeyi terk ederek Polonya, Romanya, Moldova, Macaristan, Slovakya, Rusya ve Belarus'a göç etmiştir. Polonya yaklaşık olarak 2 milyon Ukraynalı sığınmacıya ev sahipliği yaparak en fazla sığınmacıyı kabul etmiştir (UNHCR, 2022). Mart 2022 tarihi ile savaş nedeniyle ülke içerisinde

6.5 milyonun üzerinde insanın zorunlu olarak yer değiştirdiği bilinmektedir (UNFPA, 2022). Ukrayna'nın 44 milyonluk nüfusu düşünüldüğünde, ülke nüfusunun yaklaşık çeyreğinin, savaş nedeniyle yaşadığı yeri terk ettiği, ülke içine veya dışına insani koridorlar üzerinden göç etmek zorunda kaldığı bilinmektedir (Başçılar vd., 2022, s.797).

AB hem düzenli hem de düzensiz göçmenler için adeta bir hedef konumundadır. Bu hedef olma halinin başlıca nedeni AB'nin ekonomik anlamda gelişmiş olması ve göçe mecbur kalan ülkeler ile karşılaştırıldığında iyi işleyen hukuki mekanizmalara sahip olmasıdır. AB göçmenler için bir yandan hedeflenen hayal iken; öte yandan kendisi de göçmenlere ihtiyaç duymaktadır. Ancak AB bu doğrultuda yalnızca nitelikli işgücü noktasında ihtiyacı kadar kişiye kapılarını açmayı kabul etmekte meselenin insani boyutunu görmezden gelerek düzensiz göçmenleri ülkesinde istememekte ve geri göndermektedir. Yaşanan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından AB'ye yönelik sığınma akınlarının başlamasıyla birlikte Ukraynalılar için geçici koruma statüsünün verilmesine karar verilmiştir. AB bünyesinde 2001 yılında kabul edilmiş olan Geçici Koruma Direktifi 2022 yılına kadar uygulanmamıştır. Yaşanan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından ilk kez AB Komisyonu Geçici Koruma Direktifi'ni aktif hale getirerek uygulamaya karar vermiştir. Direktife bakıldığında geçici koruma statüsü sahibi Ukraynalılara tanınan haklar şu şekildedir:

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitleli Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

• Tüm koruma süresi boyunca oturma izni (bir yıldan üç yıla kadar sürebilir),

- Geçici koruma hakkında uygun bilgiler,
- Sığınma prosedürüne erişim için garantiler,

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitleli Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

• Mesleğe uygulanabilir kurallara ve ulusal işgücü piyasası politikalarına ve genel istihdam koşullarına tabi olarak istihdama erişim,

- Uygun konaklama veya konutlara erişim,
- Gerekirse sosyal refaha veya geçim araçlarına erişim,
- Tıbbi bakıma erişim,
- Devlet eğitim sistemine 18 yaşından küçükler için eğitime erişim,
- Ailelerin belirli durumlarda yeniden bir araya gelmeleri için fırsatlar,
- Bankacılık hizmetlerine erişim örneğin temel bir banka hesabı açma,
- Oturma izninin verilmesinden önce başka bir AB ülkesine taşınmak,
- Ev sahibi AB ülkesinde oturma izni verildikten sonra 180 günlük bir süre içinde AB ülkelerinde (ikamet edilen üye devlet dışında) 90 gün boyunca serbestçe hareket etmek (European Commission, 2022).

Tüm bu haklar geçici koruma statüsüne sahip Ukraynalılar için tanımlanmıştır. Bu hakların tanınması ve Ukraynalı sığınmacılar için verilmesi elbette çok önemli ve anlamlıdır. Bununla birlikte AB ve üye ülkelerin sığınmacı hareketliliğine bakışı ve tutumu farklılık göstermektedir.

4. AB ve Üye Ülkelerin Tutumu: Ayrımcılık

Ayrımcılık, bir birey ya da kişinin sahip olduğu hak ve özgürlüklerin haklı bir gerekçeye bağlanmaksızın başka bir birey ya da kişinin daha az yararına olacak şekilde uygulanmasıdır (Gülmez, 2019, s.43-44). Ayrımcılık, uluslararası olarak ilk kez 1948 tarihli Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde yasaklanmıştır. Avrupa düzeyinde ayrımcılık yasağı, Avrupa Sosyal Şartı (1961), Evlilik Dışı Doğan Çocukların Hukuki Statüsüne İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1975); Avrupa Bölgesel Yahut Azınlık Dilleri, Avrupa Şartı (1992) ve Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşmelerinde (1995) bildirilmiştir (Yücel, 2015, s.61). Ortak kurum ve

sözleşmelerden oluşan, iş birliği içerisinde çalışma prensibini benimseyen bir Avrupa oluşturma çabası Avrupa Konseyi'ni (AK) ortaya çıkarmıştır. İnsan haklarına saygı, hoşgörüsüzlükle mücadele, çoğulcu demokrasi, yabancı düşmanlığı, azınlık hakları ve ırkçılıkla mücadele AK'nin hedefleri arasındadır. AK'nin başta Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) olmak üzere 200'den fazla sözleşmesi bulunmaktadır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2023). AİHS sivil ve siyasi hak ve özgürlüklerden oluşmaktadır. Sözleşmenin 14. maddesi ile ayrımcılık yasağı ilkesinde değinilmiş, yasak sözleşmedeki hak ve özgürlüklerle sınırlandırılmıştır. Sözleşmede yer almayan bir ifade ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvuru yapılamazken sonradan çıkarılan 12 numaralı protokol ile iç hukukta tanımlanan hak ve özgürlükler bu kapsama dahil edilmiştir (Yücel, 2015, s.63). Sözleşmedeki insan hakları vurgusu ve ayrımcılık yasağı kavramı bu denli vurgulanırken AB'nin Suriyeli sığınmacı meselesine yaklaşımı ve ülke politikası bir kez daha akıllarda soru işareti bırakmaktadır.

Suriye iç savaşından kaynaklı yaşanan göç hareketlerinden farklı olarak Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından beş gün sonra, Avrupa Birliği (AB) üye ülkelerinin birçoğu Ukraynalı sığınmacılara kapılarını açacaklarını ilan etmişlerdir. Benzer bir tutumla AB Komiseri Iva Johansson, AB adına bir açıklama yaparak tüm Ukraynalılara herhangi bir statü tespiti yapılmaksızın uluslararası koruma sağlanacağını açıklamıştır (Riegard, 2022). Yapılan açıklamalara göre kitlesel olarak AB'nin sınırına ulaşan Ukraynalı sığınmacılar için Geçici Koruma Statüsü'nün aktif hale getirileceği belirtilmiştir. AB'nin sığınma politikasını büyük oranda göçün dışsallaştırılması ile ilişkilendirmesine rağmen Ukrayna krizine geçici koruma statüsü ile çözüm sunması büyük bir tezat olarak görülmektedir. Ancak daha önce yaşanan kitlesel akınlarda örneğin Suriye göçünde, üye devletlerden gelen isteklere rağmen kullanılmayan bu statünün Ukraynalılar için bürokratik engellere takılmaksızın acil ve yeterli koruma sağlamak gerekçesiyle hızlı bir şekilde aktif hale getirilmesi söz konusu mekanizmanın Suriyeli sığınmacılar için neden etkinleştirilmediği sorusunu gündeme getirmektedir. Bayoumi çalışmasında bu durumu iki şekilde sorgulamıştır. Birincisi, coğrafi mesafe veya kültürel sebepler mi AB'yi harekete

geçirdi yoksa Avrupa'ya mülteci olarak kabul edilme şartı için aranan -ten rengi veya göz rengi gibi- başka gizli Avrupa koşulları mı etkili oldu (Bayoumi, 2022)? Ancak bu sorular cevapsız kalmış, yanıtlanmayı bekleyen sorulardır. Ukrayna'daki savaş nedeniyle zorunlu göçte maruz kalan ve uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere acil ve etkili çözüm bulunması mevcut siyasi ortamda sığınmacı hukuku adına oldukça umut vericidir. Ancak AB'nin bu tutumu, dünyanın çeşitli yerlerindeki savaş ve zulümden kaçarak zorunlu göçte maruz kalan sığınmacılara yapılan muamelesi ile karşılaştırıldığında akıllarda soru işaretlerine neden olmaktadır.

Sosyal dışlanma ve ötekileştirme göçmenlerin göç ettikleri toplumlarda yaşadıkları önemli sorunlardan ikisidir. Irkçılığın belki yeni bir formu olan ırksallaştırma terimi bu durumun kavramsallaştırılmasına yardımcı olabilir. Karaman'a göre ırksallaştırma kavramının ortaya atılması, "toplumda farklı/azınlık olan dini, sosyal ve kültürel grupların neden ırksallaştırıldıkları ve bu ırksallaştırmaların sonucu olarak nasıl "ötekileştirildikleri", "dışlandıkları", "nefret söylemlerine ve şiddete maruz kaldıklarının" anlaşılmasında önemli bir rol oynamıştır" (Karaman, 2022, s.272). Dolayısıyla ırksallaştırma bir nevi ötekileştirmenin ve dışlamanın adının konmasıdır denilebilir.

AB üye ülkelerinin sığınmacı politikasının, değerlerden çok "ırksallaştırılmış hiyerarşiye" göre belirlendiğini düşünen Süleymanlı, sığınmacı kabulünde insani durum yerine dil, din, ırk ve renklerine göre tercih yapıldığını belirtmiştir. Aynı zamanda sığınmacıların geldikleri ülkelere bakılmaksızın benzer duygular yaşadıklarını AB'nin, ülkesini terk etmiş bebeklerin, çocukların ölümüne kayıtsız kaldığını ve bu durumun göç politikalarında ırksallaştırılmış hiyerarşi kavramı ile adlandırıldığını ifade etmiştir (Süleymanlı, 2022). Adıgüzel (2022) röportajında Avrupa kıtasının bu zamana kadar görülmemiş bir mülteci krizi ile karşılaştığını vurgulamıştır. Mülteciliğin temel bir insan hakkı olduğunu, işkence ve zulüm nedeniyle ülkesinden kaçan herkesin başka bir ülkeye sığınma hakkı bulunduğunu vurgulamıştır. AB üye ülkeleri bu zamana kadar Avrupa dışından gelen mültecilerin hedefi olurken Ukrayna krizi ile Avrupalıların da mülteci olabileceği gerçeği ile yüzleşmiştir. Ukraynalı sığınmacılara kapısını açan

Avrupalılar, sığınmacı nüfusun artması ve savaşın uzaması ile süreç yönetiminde zorlanacak ve ilerleyen zamanlarda sığınmacı nüfus ile mücadelede ekonomik ve sosyal açıdan sorun yaşayacaktır (Adıgüzel, 2022). Her ne kadar AB, Ukrayna krizinde sığınmacılara kapılarını açmış ve hoşgörülle yaklaşıyor gibi görünse de benimsedikleri tutumun ne kadar süreli bir politika olacağına dair bir kesinlik bulunmamaktadır. Bununla birlikte Ukraynalı sığınmacıların sayısının artmasıyla AB içinde önemli tartışmalar ve yeni fikir ayrılıkları doğacağı öngörülmektedir.

AB ve üye ülkelerin Ukraynalı sığınmacılara yaklaşımı ile Suriyeli sığınmacılara yaklaşımı arasında belirgin ve dikkat çekici farklılıklar bulunmaktadır. Kapılarını Ukraynalı sığınmacılara düşünmeden ve tereddüt etmeden açan AB, ne yazık ki aynı kararlılığı Suriye göçünde gösterememiştir. Ukraynalı sığınmacıların sarışın ve mavi gözlü oluşundan, kendilerine benzemesinden, medeni olmalarından kaynaklı bu empati ile karşılaştıkları uluslararası basında dile getirilmiştir (Bayoumi, 2022). Bu doğrultuda AB'nin yaşanan göç olaylarında Suriyeli sığınmacılara farklı Ukraynalı sığınmacılara farklı yaklaşım ve politikaları olduğu görülmektedir. Ne yazık ki dünyaya insan hakları öncülüğü yapan AB göç sınavında bir kez daha sınıfta kalmıştır.

AB'ye üye ülkelerin sergilediği bu tutum aynı zamanda AB üye ülkelerinin toplumsal yaşamın her alanında savunduğu insan haklarıyla da çelişmektedir. İnsan haklarının hukuki çerçevesinin temelini oluşturan

Beyanname¹ temel haklar, medeni haklar ve sosyal haklar üzerinde yoğunlaşmaktadır. Evrensel beyanname herhangi bir yaptırım mekanizması ile desteklenmediği için hukuksal açıdan bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Sağlam, 2019, s.1238). Beyannamenin hukuksal açıdan bir bağlayıcılığı bulunmasa da ister Ukraynalı ister Suriyeli olsun tüm sığınmacılar uluslararası korumayı ve temel insan haklarına sahip olmayı hak etmektedirler. Temel hak ve özgürlüklerin belirlenmesi noktasında yol gösterici olan ve ilk iki maddesinde vurgulandığı gibi her birey özgür, haklar bakımından eşit doğduğu, ayrımcılığa

¹ İHEB: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A(III) sayılı kararıyla ilan edilmiştir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi bir giriş ve toplam 30 maddeden oluşmaktadır (İHEB, 2008).

maruz kalmadığı bir dünyada yaşamayı hak etmektedir. Dolayısıyla göç yönetim sürecinde AB ve diğer üye ülkelerden beklenen, hak temelli ve adaletli bir yaklaşımdır. Burada dikkat çekilmek istenen AB'nin ve özellikle Polonya, Danimarka ve Macaristan ülkelerinin sığınmacılar konusundaki ikircikli tutum ve davranışlarıdır. Bu ülkeler Afrika ve Ortadoğu menşeli sığınmacılara karşı oldukça sert ve ayrımcı davranmak ile birlikte uluslararası göç hukuku düzenlemelerini ihlal edici tutum sergilemektedirler (Bozkurt, 2022, s.219). Ukrayna'da yaşanan çatışmalar ve savaş nedeniyle yalnızca Ukrayna vatandaşı kişiler değil bununla birlikte 3. ülke vatandaşı olup herhangi bir nedenle savaş ve öncesinde Ukrayna'da ikamet eden kişiler de göç etmeye mecbur kalmışlardır. Bu göç esnasında Afrika ve Asya kökenli öğrenciler bizzat Ukrayna'nın kendi güvenlik ve sınır görevlilerinin uluslararası göç hukuku düzenlemeleri ile bağdaşmayan ayrımcı tutum ve davranışları ile karşı karşıya kalmışlardır (Artıgerçek, 2022). Tüm bu anlatılanlardan yola çıkılarak AB'nin düzensiz göçü istemediği, sınır güvenliği ve göç politikalarını bu kapsamda şekillendirdiği çıkarımı yapılabilir. Bu doğrultuda AB'nin göç yönetim sürecindeki gelişmeler ve hukuksal düzenlemelerden gelecek bölümde bahsedilecektir.

5. AB'nin Sığınma Politikaları ve Dublin Antlaşması

AB'nin ortak sığınma konularına ilişkin politikaları 80'li yıllarda oluşmaya başlamıştır. Yugoslavya'nın parçalanmasının ardından Avrupa II. Dünya Savaşı'ndan sonra ilk kez bu denli büyük bir sığınmacı akını ile karşı karşıya kalmıştır (Özcan, 2006, s.103; akt. Bozkurt, 2022). Avrupa Topluluklarına üye ülkeler 1992 yılında Maastricht Antlaşması ile sığınma konusundaki yetkilerini AB'ye aktarırken bir yandan da tüm yetkilerini Birlik'e devretmek istememişlerdir. Bu nedenle anlaşma ile mülteci ve sığınmacı konuları ortak bir mesele olarak kabul edilirken üye ülkeler bu konuları kendi egemenlik alanı ile ilişkili gördüklerinden birinci değil üçüncü sütuna dahil etmişlerdir. Bu kapsamda bu alandaki tasarrufların hükümetler arası çalışmalar ile gerçekleştirilmesi kararlaştırılmıştır (Maastricht Antlaşması, Titel VI).

1997 yılındaki Amsterdam Antlaşması ile Maastricht Antlaşması'nda tanımlanmış olan ortak meselelerin uygulamaya geçirilebilmesi için üye

ülkelerin ulusal devleti ‘sığınma, vize, göç ve kişilerin serbest dolaşımı’ ile ilgili diğer politikaların geliştirilebilmesi ve AB tarafından ele alınabilmesi adına bazı yetkilerini AB Konseyine bırakmıştır (Council of European Union, 1997, Md.73i ve Md.73k). Ardından 2001 yılında imzalanan Nice Antlaşması ile iltica sistemine ilişkin tedbirlerin nitelikli çoğunluk oy sistemi ile kabul edilmesine karar verilmiştir (Battjes, 2006: 28). AB’nin kuruluşunun son döneminde, 2007 yılında imzalanan Lizbon Antlaşması ile Maastricht Antlaşması yürürlükten kaldırılmıştır. Bu antlaşmanın yerini “Avrupa Birliği Antlaşması” (Treaty on European Union) almıştır (European Union, 2007). Lizbon Antlaşması iltica ve göç politikalarını daha iyi bir boyuta taşımıştır (European Union, 2007: Md. 61(2)-63(1)).

AB’nin ortak bir sığınma sistemini uygulamaya geçirmek istemesinin nedeni AB içinde sığınmacılara 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü şemsiyesi altında ortak insani değerleri temel alan tek bir koruma alanı oluşturmaktır (Bozkurt, 2022, s.120). Uluslararası hukuk bağlamında AB üyesi ülkeleri bağlayan ve mülteci olma hakkını temel bir hak olarak kabul eden ilk metin 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi’dir. Sözleşme mülteciyi ırkı, dini, tabiiyeti ve herhangi gruba mensubiyeti sebebiyle yerinden edilen ve haklı sebeplerden dolayı zulüm göreceği korkusuyla ülkesine dönemeyen kişi olarak tanımlamakta ve geri göndermeme vurgusu ile önem taşımaktadır. 1999 yılından günümüze Avrupa Ortak Sığınma Sistemini kurmaya çalışan AB, mülteciler ve düzensiz göç meselesine ilişkin tüm ülkelerde geçerli bir politika oluşturmayı hedeflemiştir. Cenevre Sözleşmesi’nin ardından AB’nin sığınma politikasını oluşturan tüm uygulamalar Dublin Yönetmeliği olarak adlandırılmaktadır (Hopyar, 2016, s.62).

Sığınma alanında AB’nin yetkilerinin temelini oluşturan ilk mevzuat Dublin Yönetmeliği’nin amacı sığınma süreçlerine ilişkin ortak bir tutum geliştirmenin şartlarını belirlemektir. Bu doğrultuda bir üye ülkeye yapılan başvurunun reddedilmesi halinde diğer üye ülkelere başvuru yapılamaması kararlaştırılmıştır (European Commission, 2017c). Ülkeler arası iş birlikleri ile geliştirilen Dublin Yönetmeliği, Avrupa devletleri arasında sığınmacı konusunda siyasi diyalogları ve sığınma sonrası hukuki sürecin temelini

oluşturmuştur (Akdoğan, 2018, s.56). Dublin Yönetmeliği yerini 17 Mart 2003 tarihinde Dublin II adlı yeni bir Yönetmeliğe bırakmıştır. Dublin II Yönetmeliği'nin en önemli düzenlemesi iltica başvurularının yalnızca tek bir üye AB devleti tarafından incelenebileceği maddesidir. Bu madde ile AB ülkesine yapılan iltica başvurusunun reddedilmesi durumunda aynı kişinin başka bir AB ülkesine başvurması önlenmeye çalışılmıştır. Aynı madde ile bir kişinin aynı anda iki farklı AB ülkesine iltica başvurusu yapmasının da önüne geçilmiştir (Bayraklı ve Keskin, 2017, s.120). Ancak bu madde Akdeniz ve Ege üzerinden Kuzey Avrupa devletlerine iltica etmek isteyen sığınmacıların İspanya, İtalya, Yunanistan gibi devletlerde toplanmasına sebep olmaktadır. Artan göç hareketliliği ilgili devletlerin sorunlarını artırmış ve sınır güvenliği konusunda birlik oluşturmaya teşvik etmiştir. Sistemi daha etkin hale getirmek üzere Dublin III (2013) Yönetmeliği yayınlanırken ardından Dublin IV (2016) teklif edilmiştir (European Commission, 2019c). Dublin III Yönetmeliği bir önceki sistemden daha teknik ve işlevsel bir şekilde hazırlanmıştır.

Bu doğrultuda sığınmacı hakları, üye ülkelerin sorumlulukları ve insan haklarının evrensel düzenlemeleri AİHM ve Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD) yönergeleri temel alınarak daha açık bir yönetmelik oluşturulmuştur (Gil, 2015, s.433). 2016 yılında ise OASS'nın (Ortak Avrupa Sığınma Sistemi) önerdiği yeniliğin karar mekanizması olan komisyon, Dublin Yönetmeliği'ni daha şeffaf hale getirebilmek ve aktifleşmesini sağlamak adına taslak teklif hazırlarken, üye devletlerin sığınma sistemlerindeki orantısız baskı ile mücadele amacıyla Dublin IV Yönetmeliği'ni sunmuştur (European Commission, 2018). Şu anda Dublin IV Tüzüğü'nün hazırlığına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Dublin sistemi ile üye ülkelerin sığınma hukuku düzenlemeleri ile uygulamadaki farklılıkların giderilmesi hedeflenmektedir. Bununla birlikte ortak bir sığınma politikası ve hukuku oluşturulması planlanmaktadır. Yeni Dublin düzenlemelerine ihtiyaç duyulması sistemin yetersizliklerini göstermektedir (Bozkurt, 2022, s.133).

Dublin Sistemindeki diğer birimler; EURODAC (Stands for European Dactyloscopy) ve Avrupa İltica Destek Ofisi (The European Asylum Support Office/ EASO) dir. EURODAC, AB ülkelerine iltica başvurusunda bulunmuş

ya da AB ülkesine kaçak giriş yapmış üçüncü ülke vatandaşlarının parmak izlerinin kaydedilmesi yoluyla kayıtlarının yapılmasıdır (EURODAC, 2016). EASO ise AB'nin sığınmacılarla ilgili uygulamalarında koordinasyon sağlamaktadır (Hoppyar, 2016, s.3). AB'nin sığınmacı politikalarına baktığımızda mevcut hukuki zeminin varlığına karşın ortak bir yönetim süreci bulunmamaktadır. Ülkelerin birbirlerinden bağımsız şekilde uyguladıkları politikalar ve tavırlar ortak bir yönetim anlayışından uzak olduklarını göstermektedir. Bu durum Almanya, İngiltere, Fransa gibi güçlü devletlerin sığınmacılara karşı oluşturduğu sorumsuz tutum ile desteklenmektedir (Hoppyar, 2016, s.63).

Son 30 yıl içinde AB'ye yönelik sığınmacı sayısı artmıştır. Bu doğrultuda AB göç politikalarında yenilikler ve değişiklikler yapmıştır. Ancak AB geliştirdiği tüm politika ve hukuksal düzenlemelere rağmen istemediği düzensiz göçü engelleme konusunda başarısız olmuştur. Düzensiz göçü önlemek üzere tedbirlerin artırılması, sınır kontrolleri, geri kabul anlaşmaları, sığınmacıların deniz sınırlarından alınmaması gibi yöntemler yaşanan sorunu çözmekte sadece ertelemektedir. AB'nin günümüze kadar göç politikaları kendi sınırlarını muhafaza ve istenmeyen göçü engelleme şeklinde olsa da yaşanan göçlerin devamıyla birlikte yaklaşım değişikliği gerekliliği anlaşılmıştır. Bu doğrultuda göç veren ülkelerdeki sosyal, ekonomik, hukuki yapının iyileştirilmesi yönünde adımlar atılması hedeflenmektedir. AB üye ülkeler arasındaki görüş farklılıkları düzensiz göç konusunda ortak ve hızlı karar alınmasını engellemektedir (Bozkurt, 2022, s.226). Yaşanan ayrımcı tutum, fikir ayrılıkları ve bu kapsamda geliştirilen düzensiz göçü engellemeye yönelik sığınma politikalarına karşın ülkeler arası dayanışma ve iş birliği büyük önem taşımaktadır.

6. Uluslararası Dayanışma ve İş Birliği

Arap Baharı'nın da etkisiyle yaşanan göçlerden dolayı yerinden edilen insan sayısı II. Dünya Savaşı sonrası en yüksek sayılara ulaşmıştır. Bu doğrultuda 2016 BM Genel Kurulunda ilk defa bir zirve düzenlenmiş; Göçmenler ve Mülteciler için New York Bildirisi yürürlüğe girmiştir. Bildiride göç yönetiminin ortak sorumluluk gerektirdiği ve ülkeler

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitleli Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

arası iş birliğinin önemi vurgulanmıştır. Bu süreç sonucunda Küresel Mutabakat (Küresel Göç Mutabakatı) ve Küresel Mülteci Mutabakatı belgeleri kabul edilmiştir. Mutabakatların yasal bir bağlayıcılıkları olmamasına rağmen, göçe ilişkin uluslararası bir iş birliğini içermesi ve göç dalgası ile devletlerin tek başına karşı karşıya kalmamasına yönelik bir girişim olması nedeniyle önemlidir (Memişoğlu ve Yiğit, 2019).

Yaşanan zorunlu göç sürecinde Türkiye'nin yanı sıra AB ve uluslararası toplumun, zorunlu göçün sorumluluklarını paylaşması gerektiği açıktır (Gülerce ve Bozkurt, 2022). Ancak AB'nin Suriyeli sığınmacıları çok sınırlı kotalar ile kabul ettiği bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyeli sığınmacıları kabul etmeme ve sınırlarına duvarlar öreerek her türlü koruma önlemini alan AB ve bazı üye ülkeler Ukraynalı sığınmacılara karşı aynı korumacı tutumu sergilememişlerdir. BM Mülteciler Yüksek Komiseri Flippo Grandi yapmış olduğu açıklamasında; “Uluslararası dayanışma olmadan Ukraynalıların yerinden edilme krizi felakete dönüşebilir” diyerek küresel bir Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi kriz varsayımında bulunmuştur (UNHCR, 2022). Yaşanan savaş devam ederken göç krizi büyümeye devam etmektedir. Sorunun ve krizin büyüklüğü ve küreselliği karşısında ancak uluslararası dayanışma ve iş birliği ile çözüm bulmak mümkün görünmektedir. Savaşın ve göçün başlıca mağdurları olan kadınların ve çocukların tekrar bir mağduriyet yaşamaması için insan hakları merkeze alınarak devletlerin bu doğrultuda hareket etmesi ve diplomatik kararlar alması gerekmektedir.

Sığınma hukuku alanında yaşanan insan hakkı ihlalleri ve göç olgusu düşünüldüğünde sorun küresel olduğundan bu soruna karşı topyekûn bir mücadele vermek gerekir. Dünya üzerinde göçmen, mülteci sayısının en yüksek sayılara ulaştığı günümüzde göçmenlerin insan hakları önemli bir sorun olarak görülmemekte ve göz ardı edilmektedir. Dolayısıyla uluslararası arenada göç meselesinin konuşulması, derinlemesine tartışılması ve yaşanan sorunların çözümü için birlikte çalışılması önem arz eder. Burada özellikle belirtmek gerekir ki, uluslararası yük paylaşımı ifadesini kullanmayı tercih etmiyoruz. Göçü bir kriz ve sığınmacıları bir yük olarak görmediğimizden uluslararası

dayanışma ve iş birliği ifadesini kullanmayı bilinçli olarak tercih ediyoruz.

7. Sonuç

Bugün tüm dünyanın gündeminde olan Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi ile başlayan savaş nedeniyle yaşanan zorunlu göç hareketliliği, Avrupa'ya gerçekleşen son otuz yılın en hızlı ve büyük göçü olmuştur. Bu noktada savaşın bir Avrupa coğrafyasında çıkmış olması ve AB üye ülkelerine gerçekleşen yoğun göç hareketliliği ister istemez AB'nin ve üye ülkelerin göç politikaları, sığınmacılara karşı tutumu gibi pek çok meseleyi gündeme getirmiştir. AB'nin her fırsatta önemini vurguladığı insan hakları meselesinde yeteri kadar inisiyatif alıp almadığı konusu da ayrı bir soru işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu makalede AB'nin Ukraynalı sığınmacılara tutumu insan hakları bağlamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda AB'nin göç yönetim sürecinde başvurduğu yöntemler, politikalar, hukuki düzenlemeler incelenmiştir. Bütün bunlarla birlikte çalışmada AB'nin yakın geçmişte yaşanan Suriye göçüne tepkisi ile Ukrayna göçündeki tutumu arasındaki fark ortaya konulmuştur. Yaşanan tepkisel farklılık, Suriyelilerin AB üye ülkelerine alınmak istenmemesi ancak Ukraynalıların komşu ülkeler başta olmak üzere AB üye ülkelerine kolayca seyahat edebilmeleri ve çok sıcak karşılanmaları göz önünde bulundurularak AB'nin göç yönetimindeki politikası ve bakış açısı açığa çıkarılmıştır.

İnsan hakları, özgürlük, adalet ve hak savunuculuğu ilkeleri AB'nin ve üye ülkelerin taviz vermemesi gereken ve AB'nin varoluşsallığının temelini oluşturan kavramlardır. Elbette eşitlik, özgürlük, adalet temel insan hakkıdır ve hiç kimse sahip olduğu dil, din, ırk, etnik gruba mensubiyeti sebebiyle birbirinden ayırtılamaz. Ancak AB ve üye ülkelerin Suriye göçünde meseleden uzak kalarak ve sorumluluklarını yeterli olarak üstlenmeme tavrı yerini Ukrayna göçü ile geliştirilen kucaklayıcı ve hoşgörülü tutuma bırakmıştır. Ukrayna göçü ile yerinden edilmiş insanların böylesine sıcak ve samimi karşılanması oldukça sevindiricidir. Ancak burada vurgulanmak istenen nokta AB'nin Suriyeli, Afrikalı, Asyalı sığınmacılara karşı aynı tutumu göstermemesidir. Bu da AB'nin temel değerlerinin pratiğe ne kadar döküldüğü noktasında eleştirilere ve soru işaretlerine neden olmaktadır.

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitleli Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

AB ülkeleri sığınmacıları kabul ederken objektif kriterler ile değerlendirmeli, göç yönetim sürecinde ve sonrasında hesap verilebilirlik ilkesini temel almalıdır. Bu bağlamda karşılaşılan sorunun ve krizin büyüklüğü ve küreselliği karşısında uluslararası dayanışma ve iş birliği ile çözüm bulmanın önemi bir daha ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak 2011 yılından bu yana Suriye göçü, 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna savaşı ve yaşanan yoğun göç hareketleri bir kez daha gösterdi ki, dünya üzerinde göçler savaş, çatışma, doğal afet, iklim, ekonomik yetersizlikler gibi çeşitli nedenlerle yaşanmaya devam edecektir. Burada devletlere düşen görev sadece maddi çıkarlarına göre değer, hak temelli ve uluslararası dayanışma ve iş birliği merkezli hareket etmektir. Sorumluluk paylaşımında tüm üye devletlerin taşın altına elini koyması ve çözüm odaklı politikalar geliştirmesi ve uygulaması gerekmektedir. Göçün her türünün birlikte yönetimi, dayanışma ve sorumluluk paylaşımına devletlerce azami özen gösterilmesi önemlidir.

Sığınmacıların uluslararası arenada korunması için uluslararası düzenlemeler ve işbirlikleri oldukça önemlidir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü uluslararası koruma bağlamında oldukça önemli düzenlemeler olmasına karşın ne yazık ki küreselleşen dünyamızda bugünün ihtiyaçlarına yeterli cevap verememektedir. Dolayısıyla zorunlu göçü deneyimleyen toplulukların temel insan haklarının korunması için yeni uluslararası düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır.

8. Kaynaklar

- Adıgüzel, Y. (2022). “Ukrayna Savaşı ve Göç”. *Sakarya Üniversitesi*.
<https://haber.sakarya.edu.tr/ukrayna-savasi-ve-goc-h103130.html>. Erişim Tarihi: 28.10.2022.
- Akdoğan, M. (2018). Avrupa Birliği'nin Sınırlarına Dayanan Mülteci Krizi ve Yönetimi. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi*, 1(1), 48-75. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/uid/issue/40268/480324>.
- Anadolu Ajansı. 2015. “Sığınmacı Krizi Dublin Sözleşmesi'ni Askıya Aldırdı.” Erişim Tarihi: 28.10.2022. <http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-kiya-aldirdi/12842>.
- Artıgerçek. (2022). “Ukrayna Savaşı'nın ırkçılık kurbanları: Afrikalı ve Asyalı öğrenciler”, <https://artigercek.com/dunya/ukrayna-savasi-nin-irkcilik-kurbanlari-afrikali-ve-asyali-ogrenciler-205937h>. Erişim Tarihi: 05.11.2022.
- Battjes, H. (2006). *European Asylum Law and International Law*. Leiden (NL): Martinus Nijhoff Publishers. [Elektronik kitap]
- Başçılar, M. , Karataş, M. & Pak Güre, M. D. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı, Zorunlu Göç ve İnsani Koridorlar: Sosyal Hizmet Bağlamında Bir Değerlendirme . *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11 (2), 794-805. DOI: 10.37989/gumussagbil.1095252.
- Bayoumi, M. (2022) “They are ‘civilised’ and ‘look like us’: The Racist Coverage of Ukraine” *The Guardian*, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/02/civilised-european-look-like-us-racist-coverage-ukraine>, Erişim Tarihi: 22.10.2022.
- Bayraklı, E. ve Keskin, K. (2017) "*Avrupa'nın Mülteci Krizi*". *Akademik İncelemeler Dergisi* 12/2:115-136. <https://doi.org/10.17550/akademikincelemeler.342428>.
- Belgenet. (2022). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin Türkçe tam metni için, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/iheb.html>. Erişim Tarihi: 28.10.2022.
- BBC. (2022). “Ukraynalı Mülteciler Hangi Ülkelere Gidiyor?” <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60647291>. Erişim Tarihi: 29.10.2022.
- Bloomberg. (2022). “Ukraine Seeks to Declare Nationwide State of Emergency”. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2022-02-23/ukraineseeks-to-declare-nationwide-state-of-emergency-kzzeqqe7>. Erişim Tarihi: 21.10.2022.

Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitlesel Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi

- Birleşmiş Milletler. (2022a). “*More Than Half A Million Have Fled Ukraine, UN Refugee Agency Reports*”. Erişim adresi: <https://news.un.org/en/story/2022/02/1112872>. Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Birleşmiş Milletler. (2022b). “*Security Council Fails to Adopt Draft Resolution on Ending Ukraine Crisis, as Russian Federation Wields Veto*”. <https://www.un.org/press/en/2022/sc14808.doc.htm>. Erişim Tarihi: 26.02.2022.
- Birleşmiş Milletler. (2022c). *Dünyada en fazla mülteci barındıran ülke, Türkiye*. <https://www.birgun.net/haber/bm-raporu-dunyada-en-fazla-multeci-barindiran- ulke-turkiye-392090>. Erişim Tarihi: 28.10.2022.
- BMMYK, “*Guidelines on Temporary Protection or Stay Arrangements*”,2014, <https://www.refworld.org/docid/52fba2404.html>; 4.4.2013 tarih ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, RG 28615-11.4.2013, mad. 91 ve 22.10.2014 tarih ve 29153 sayılı RG’de yayınlanarak yürürlüğe giren 13.10.2014 tarih ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği.
- Bozkurt, K. (2022). *Göç Hukuku*, İstanbul, Legal Yayıncılık.
- Burds, J. (2008). *Ethnic Conflict and Minority Refugee Flight from Post-Soviet Ukraine*, 1991– 2001. *The International Journal of Human Rights*, 12(5), 689-723.
- Ciğer, M. İ. (2016). *Uluslararası Hukuka Uygun Geçici Koruma Rejiminin Unsurları Üzerine* . *Göç Araştırmaları Dergisi* , (3) , 62-92 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gad/issue/43300/526457>
- Council of the European Union. (10.11.1997). *Treaty of Amsterdam Amending the Treaty on European Union, The Treaties Establishing the European Communities and Related Acts*, <http://www.refworld.org/docid/51c009ec4.html>. Erişim Tarihi: 13.11.2022.
- DW. (2022). “*Russia Launches Massive Invasion of Ukraine as It Happened*”. <https://www.dw.com/en/russia-launches-massive-invasion-of-ukraine-as-it-happened>. Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Eren, E. (2021). *Mülteci Hukukunda Geçici Koruma*. Seçkin. 65.
- Ersoy, Ö. (2003), “*AB’nin Göç ve İltica Politikasındaki Yeni Aracı ‘EURODAC’*”, *Çağın Polisi Dergisi*, 2 (22).

- European Commission. (2017c) “Country responsible for asylum application (Dublin)”, https://ec.europa.eu/home-affairs/what-we-do/policies/asylum/examination-of-applicants_en, Erişim Tarihi: 29.10.2022.
- European Commission. (2018). FACTSHEET: The reform of the Dublin System, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/country-responsible-asylum-application-dublin-regulation_en. Erişim Tarihi: 13.11.2022.
- European Commission. (2019c). https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/country-responsible-asylum-application-dublin-regulation_en. Erişim Tarihi: 10.11.2022.
- European Commission. (2022). “Migration and Home Affairs”, https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/common-european-asylum-system/temporary-protection_en, Erişim Tarihi: 06.11.2022.
- European Union. (17.12.2007). Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, 2007/C 306/01, <http://www.refworld.org/docid/476258d32.html>. Erişim Tarihi:13.11.2022.
- Firstpost. (2022). “Kyiv, Kharkiv, Kherson, Berdyansk, Mariupol: The Significance of the 5 Ukrainian Cities that Russia is Gunning for”. <https://www.firstpost.com/world/kyiv-kharkiv-khersonberdyansk-mariupol-the-significance-of-the-5-ukrainian-citiesthat-russia-is-gunning-for>. Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Forbes. (2022). “Russia Authorizes Putin’s Request for Military Deployment Outside Russia”. <https://www.forbes.com/sites/dereksaul/2022/02/22/russiaauthorizes-putins-request-for-military-deployment-outsiderussia/?sh=1abeceaa47fa>, Erişim Tarihi: 21.10.2022.
- Gil, S. (2015). The discretion of states in the Dublin III system for determining responsibility for examining applications for asylum: What remains of sovereignty and humanitarian clauses after the interpretations of the ECtHR and the CJEU, Vol. 27 (3), (433), 436.
- Gülerce, H. ve Bozkurt, V. (2022). Globalization and Forced Migration: The Case of Turkey. İçinde M. Bimay ve Ş.Şimşek, Şahin (Ed). *Ekonomik, Sosyal, Siyasal ve Kültürel Boyutlarıyla “GÖÇLERİN GELECEĞİ” Uluslararası Sempozyum*. (s. 198-210). Nobel.

- Gülmez, M. (2009) İnsan Hakları ve Avrupa Birliği Hukukunda Ayrımcılığın Kaldırılması ve Türkiye, “AB’ye Sosyal Uyum” Dizisi, Ankara: Belediye-İş Yayını.
- Hopyar, Z. (2016). Avrupa'nın Mülteci Politikası . Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi , 2 (3) , 59-67 . DOI: 10.25272/j.2149-8539.2016.2.3.06.
- Kanat, S. ve Zenginoğlu, S. (2017).*Avrupa Birliği'nin Suriyeli Mültecilere Yönelik Yaklaşım ve Politikaları*,Route Educational and Social Science Journal,4(3),ss. 20-32.,Doi:10.17121/resjournal.684.
- Karaman, N. (2022). Türkiye'deki Suriyeli Mültecilerin Irksallaştırılma Deneyimleri ve Baş Etme Stratejileri. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, Göç ve Mültecilik Özel Sayısı, ss. 269- 285
- Kimlerin aile üyesi sayılacağına ilişkin Bkz 2001/55 sayılı Geçici Koruma Direktifi , mad. 15.
- Klokiw, A. (2019). A fifth Wave of Contemporary Comparative Study of Ukrainian Immigration to the United States, 1870-2019. Texas Law Review, 4. 26 Ekim 2022 tarihinde Erişim adresi: <https://texaslawreview.org/a-fifth-wave-a-contemporary-comparative-study-of-ukrainianimmigration-to-the-united-states-1870-2019>.
- Liboreiro, J. ve Pitchers, C. (2022) “EU Countries Agree to Host Ukrainian Refugees Under the Exceptional Protection Scheme” <https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/03/eu-countries-agree-to-trigger-a-never-used-law-to-host-ukrainian-refugees>.
- Maastricht Antlaşması, <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/files/in-the-past/ep-and-treaties/maastricht-treaty/en-resolution-on-the-results-of-the-intergovernmental-conference-19920407.pdf>, Erişim Tarihi: 13.11.2022.
- Memişoğlu, F. ve Yiğit, C. (2019) “Uluslararası Göç ve Kalkınma: Teori ve Güncel Meseleler”, Yıldız Social Science Review. Cilt 5, Sayı 1, 39-62.
- New York Times. (2022). “For Ukraine’s Refugees, Europe Opens Doors That Were Shut to Others”. <https://www.nytimes.com/2022/02/26/us/politics/ukraine-europe-refugees>. Erişim Tarihi: 27.10.2022.
- NPR. (2022). “Why Luhansk and Donetsk Are Key to Understanding the Latest Escalation in Ukraine”. <https://www.npr.org/2022/02/22/1082345068/why-luhansk-and-donetsk-are-key-to-understanding-the-latest-escalation-in-ukrain>. Erişim Tarihi: 21.10.2022.

- OHCHR. (2022). “Ukraine: Civilian Casualty Update”. <https://www.ohchr.org/en/pressreleases/2022/03/ukraine-civilian-casualty-update>. Erişim Tarihi: 20.10.2022
- Riegerd, B. (2022) “The European Union Prepares for Millions of Refugees from Ukrania”, (*Deutsche Welle*) <https://www.dw.com/en/the-european-union-prepares-for-millions-of-refugees-from-ukraine/a-60939993>.Erişim Tarihi:28.10. 2022.
- Sacchi, C. (2022). “Protection of Perinatal Mental Health During the War in Ukraine”. *The Lancet Regional Health Europe*, 1-2.
- Sağlam, F. (2019). *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde Tüm Hak ve Özgürlüklere Yönelik Kurallar Üzerine Bir Deneme* . Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 25 (2), 1236-1252 . DOI: 10.33433/maruhad.665522
- Sirkeci, İ. ve Teke Lloyd, A. (2022). Ukrayna'dan Toplu Göç Dalgasının Göç-Çıtışma Modeli Açısından Değerlendirilmesi. 9(2),265-280, Dor: <https://doi.org/10.33182/gd.v9i2.828>.
- Sirkeci, İ., Utku, D.E. ve Yüceşahin, M. M. (2019). *Göç çatışma modelinin katılım, kalkınma ve kitle açıkları üzerinden bir değerlendirmesi*. *Journal of Economy Culture and Society*, 59, 157-184.
- Süleymanlı, E. (2022).“AB’nin Göç Politikası İrksallaştırılmış Hiyerarşiye Dayanıyor”. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/abnin-goc-politikasi-irksallastirilmis-hiyerarşiye-dayaniyor/1815135>. Erişim Tarihi: 28.10.2022.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. <http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi.tr.mfa> (12.03.2023).
- Tepealtı, F. (2020). *Avrupa Birliği’nin Göç Politikaları ve Türkiye*, Pegem Akademi, Ankara.
- UNFPA. (2022). “Ukraine: Conflict Compounds the Vulnerabilities of Women and Girls as Humanitarian Needs Spiral”. <https://www.unfpa.org/ukraine-war>. Erişim Tarihi: 23.10.2022.
- UNHCR. (2022). <https://www.unhcr.org/neu/78225-news-comment-without-international-solidarity-ukraines-displacement-crisis-could-turn-into-catastrophe.html>. Erişim Tarihi: 31.10.2022.
- UNHCR. (2022). <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>. Erişim Tarihi: 28.10.2022.

*Ukrayna'dan Avrupa'ya Kitlemel Göçte Avrupa Birliği'nin Sığınma
Politikalarının İnsan Hakları Bağlamında Değerlendirilmesi*

- UNHCR. (2022). "Ukraine Refugee Situation". <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine> Erişim Tarihi: 22.10.2022.
- Vishnevsky, A. (2003). Post-Soviet Ethnic Migration: The Return of Diasporas?. Münz, R. Ve Ohliger, R. (Der.). Diasporas and Ethnic Migrants: German, Israel, and Post-Soviet Successor States in Comparative Perspective içinde. Londra: Taylor & Francis Ltd.
- Yücel, E. (2016). Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Birliği Direktiflerinde Ayrımcılık Yasağı Hukuku. Adam Academy Journal of Social Sciences , 6 (1) , 59-84 . Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/adamakademi/issue/24945/263359>.

Rukiye GÜLERCE, Mahmure Nur BAYRAM